

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
Творче об'єднання “Нова парадигма”*

НОВА

ПАРАДИГМА

- *Філософія*
- *Політологія*
- *Соціологія*

ВИПУСК 77

Київ – 2008

УДК 06
ББК 95
Н 72

**Фахове видання з філософських наук, політології та соціології
затверджено Постановою Президії ВАК України
(перелік № 15, протокол № 3-05/11 від 15 грудня 2004 р.)**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 8429 від 11 лютого 2004 р.

*Друкується за рішенням Вченої ради НПУ ім. М. П. Драгоманова
(протокол № 10 від 24 квітня 2008 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

<i>Б. І. Андрусичин</i>	доктор історичних наук, професор
<i>В. П. Андрусенко</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>О. В. Бабкіна</i>	доктор політичних наук, професор;
<i>В. П. Бех</i>	доктор філософських наук, професор (головний редактор);
<i>Г. І. Волинка</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>В. І. Воловик</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>В. Г. Воронкова</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>М. Ф. Головатий</i>	доктор політичних наук, професор;
<i>В. П. Горбатенко</i>	доктор політичних наук, професор;
<i>Р. О. Додонов</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>С. Л. Катаєв</i>	доктор соціологічних наук, професор;
<i>О. В. Литвиненко</i>	доктор політичних наук, професор;
<i>М. П. Лукашевич</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>І. А. Мартинюк</i>	доктор соціологічних наук;
<i>М. І. Михальченко</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>Г. О. Нестеренко</i>	кандидат філософських наук, доцент (відповідальний секретар);
<i>В. М. Ніколаєвський</i>	кандидат філософських наук, професор;
<i>І. Г. Оніщенко</i>	доктор політичних наук, професор;
<i>А. О. Ручка</i>	доктор філософських наук, професор;
<i>О. Л. Скідін</i>	доктор соціологічних наук, професор;
<i>Ю. П. Сурмін</i>	доктор соціологічних наук, професор;
<i>С. О. Телещун</i>	доктор політичних наук, професор;
<i>В. П. Тронь</i>	доктор державного управління;
<i>Л. Є. Шкляр</i>	доктор політичних наук;
<i>Ю. І. Яковенко</i>	доктор соціологічних наук, професор.

Н 72 **Нова парадигма** : [журнал наукових праць] / голов. ред. В. П. Бех. ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; Творче об'єднання "Нова парадигма". – Вип. 77. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 238 с.

Концепція журналу базується на багатоплановому науковому та філософському висвітленні актуальних проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі соціальної педагогіки, психології, соціології, політології, філософії та культурології. Видання розраховано на вчених гуманітарного напрямку, аспірантів та докторантів, студентів та здобувачів.

© Редакційна колегія, 2008
© Автори статей, 2008
© Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2008

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ СТАРОСТІ

Виявлені найбільш істотні механізми конструювання ставлення до старості як соціального проекту, розглянуто стереотипи старості в контексті взаємодії поколінь.

Ключові слова: старість, соціальний проект, стереотип.

Рівень цивілізованості та гуманності суспільства багато в чому визначається ставленням до літніх людей, на формування якого великий вплив мають стереотипи, що склалися у суспільній свідомості.

Старість можна розуміти як проект, який приписується суспільством певній віковій категорії людей. Він включає набір конвенційних установок (правил, законів, принципів, норм, цінностей), які визначають як соціально-можливі дії “інших” стосовно даної вікової групи, так і регламентують поведінку членів останньої. Визначальні установки соціального проекту старості знаходять своє втілення в стереотипах.

Стереотип (грец. stereos + typos – “твердий” + “відбиток”) стандартна думка про соціальні групи або окремих людей як представників цих груп. Стереотип в загострено спрощеній формі, з емоційним забарвленням приписує групі індивідуумів певні властивості та установки. Стереотип дозволяє диференціювати членів суспільства по категоріях і сприймати їх шаблонно, згідно соціальних очікувань. Людина відчуває потребу в стереотипах як в узагальнюючих “схемах” дійсності, що психологічно полегшує взаємодію з навколишнім світом. Виникнення стереотипів справедливо вважати закономірним результатом розвитку повсякденного знання в складних суспільствах (особливо в сучасній урбаністичній цивілізації з характерним для неї спільним проживанням на обмеженій території значного числа незнайомих один з одним людей), яке дозволяє у найбільш концентрованій формі створювати уявлення про навколишні групи “інших”.

Важливими для формулювання й теоретичного опису особливостей ставлення до людей похилого віку є феноменологічні підходи до проблеми соціального конструювання реальності А. Щюца, П. Бергера, Т. Лукмана, Б. Вальденфельса, теоретичні аспекти лінгвістичного конструювання Дж. Серля, а також аналіз стереотипізування як теоретичної проблеми (М. А. Хевеши, Н. Штер, С. Г. Климова,

О. О. Московська, В. Г. Шукин).

Стереотипне мислення взагалі характерно для людини – будь-яка думка пов'язана з категоріями (більш або менш “справедливими”), за допомогою яких класифікується надбаний досвід. Нейтральне в емоційному плані стереотипне мислення зазвичай виявляється нешкідливим. Така ситуація складається, коли об'єкт стереотипізування не зачіпає інтереси того, хто конструює цей стереотип. На думку Е. Гідденса, негативне стереотипізування часто пов'язане із психологічним механізмом заміщення, коли почуття ворожості переноситься на об'єкти, що не є безпосередньою причиною виникнення негативних емоцій [1]. Будучи різновидом упередження, такі стереотипи мають яскраво виражений негативний відтінок, зазвичай необґрунтовані й сформовані не спираючись на безпосередній досвід. Особливо слід зазначити стійкість таких стереотипів.

Негативні стереотипи про соціально неспроможні групи можуть приводити до їхньої стигматизації, витиснення в маргінальні області соціального життя. Результатом стигматизації зазвичай стає повне або часткове відторгнення індивіда від широкого суспільства, що приводить до феномена соціальної смерті [2].

Якщо накладена стигма приймається самим індивідом, то вона може стати фактором пророцтва, що самореалізується. Цьому сприяє ефект Пігмаліона [3] – пророцтва, зроблені авторитетом, або поділювані більшістю, мають властивість збуватися, тому що гіпотетичні обставини сприймаються всіма як реальні, стаючи реальними за своїми наслідками.

Перші дослідження стереотипів про літніх людей почалися в 50-х роках ХХ століття. Багатьма дослідниками відзначається складна структура стереотипів, наявність “позитивних” й “негативних” складових образу старості. Найбільш типові стереотипи – уявлення про літніх людей як самотніх, зі слабким здоров'ям та фінансовими проблемами, схильних до депресій й слабоумства і які є тягарем для інших [4].

Негативний стереотип самого себе в старості перешкоджає адаптації людини до нових життєвих умов. Літній вік вимагає активного пристосування людини до змін, викликаних зменшенням фізичних можливостей організму, що може створювати додаткові стресові ситуації, які, у свою чергу, стають одним із ключових факторів прискореного патологічного старіння. При активній же адаптації до старості процеси ресоціалізації й включеності в громадське життя можуть навіть підсилитися, оскільки психологічне самопочуття людей похилого віку багато в чому залежить від ставлення до майбутнього [5].

Негативні стереотипи часто стають причинами старечої девіантної поведінки, нерідко обумовленої не стільки економічними мотивами,

скільки усвідомленням власної непотрібності, почуттям загрози й непевності в стрімко мінливому світі, спробою звернути на себе увагу, і яка проявляється, як правило, не в насильницьких актах, а в антигромадській поведінці, зростанні суїцидів у цій віковій групі.

Вік певною мірою є культурною конструкцією. Якщо в попередні епохи старість розумілася як непрацездатність, то сьогодні існує законодавчо уведений формалізований віковий поріг, після якого людина виходить на пенсію, як правило, незалежно від реального рівня працездатності. Визначення офіційним дискурсом вікової границі непрацездатності може служити стигматизуючим фактором для повсякденних практик ставлення до старості. Подібні механізми описані західними дослідниками в рамках “теорії раціонального очікування”, виходячи з якої, сама пенсійна система є чинником, що встановлює границі старості й відношення до неї, утворює стимул до подальшої роботи.

Метою статті є виявлення особливостей формування й трансформації стереотипів старості в контексті взаємодії між поколіннями.

Ставлення до старості являє собою соціокультурний конструкт, підданий змінам. Історично ставлення до старості сполучено з певним соціальним статусом, з колом прав й обов'язків, властивих цьому періоду життя, з набором доступних для нього видів і форм діяльності, які суспільство йому задає. Прискорення темпів суспільного розвитку загальнодемографічна тенденція постаріння населення обумовлюють необхідність розглядати старість як ресурс суспільного розвитку.

Соціальний проект старості, що втілюється у стереотипах, слід розуміти як неминучу для складних суспільств, особливу “економічну” систему повсякденних знань й очікувань про деякі об'єкти усередині соціальної системи, з якими суб'єкт такого знання, як правило не має тісних регулярних контактів.

Конструюють соціальний проект старості у суспільній свідомості наступні чинники:

- академічний дискурс, котрий у рамках наукових підходів, описує позитивні або негативні сторони старіння;
 - морально-нормативні очікування, котрі характеризують зв'язок ставлення до об'єкта із соціальною значимістю виконуваних ним функцій (культурних, соціальних, політичних);
 - відносини між поколіннями, основною складовою яких є наступність поколінь у культурних й морально-етичних нормах, зразках поведінки, життєвих проектах;
 - культурні традиції, що відображені в мові (наявність
-

позитивних або негативних відтінків у термінах, зв'язаних зі старінням), художніх образах, котрі визначають повсякденне сприйняття представників третього віку, встановлюють границі соціальних очікувань для їхньої поведінки;

– рівень розвитку суспільної свідомості, що відбиває наявність певних вікових пріоритетів.

Негативний вплив академічного дискурсу на повсякденне ставлення до людей похилого віку обумовлено біологічними інтерпретаціями старості. Старіння розуміють як руйнівний процес, що протікає в результаті наростаючої з віком дії зовнішніх і внутрішніх факторів, що ушкоджують і призводять до недостатності фізіологічні функції організму. Оскільки геронтологія як наука виникла, і довгий час розвивалася в рамках медицини, медичний дискурс, зосереджений на описі характерних для старості відхилень і хвороб, привів до закріплення в суспільній свідомості асоціативних рядів, побудованих за принципом старість – слабкість, хвороба, безпорадність [6].

Стереотип старості, що сформувався в суспільстві, завжди ґрунтується на реальному положенні людей похилого віку в ньому. Соціальний статус людини обумовлений цілим рядом факторів, як практичного (наприклад, економічним становищем, соціальною значимістю й унікальністю виконуваних об'єктом функцій), так і морально-етичного характеру (наприклад, способом життя, попередніми заслугами й положенням у соціальній ієрархії в цілому).

Ступінь стійкості стереотипів старості залежить від рівня сформованості соціовікових ролей у суспільній свідомості, готовності побачити в іншому повноправного члена суспільства, можливості подолання наслідків хронологічної дистанції поколінь, втіленої в розходженнях у ціннісних і морально-етичних орієнтаціях, нарешті, здатності самих людей похилого віку спростувати установки, що їх дискримінують, не миритися із соціально пасивними ролями, що пропонують їм. Та або інша соціальна функція не є каузальною характеристикою об'єкта, а визначається відносно набору існуючих у суспільстві цінностей. Логіка тут властива не самим функціям, а скоріше способам їхнього тлумачення.

Таким чином, у визначенні функцій або ставлення до об'єкта завжди є ментальний компонент, що й спричиняє різне ставлення до старості в різних суспільствах і навіть у різних соціальних групах. Статус людини має широкий діапазон функцій. Типізація суспільством суб'єкта як виконавця функцій конструє стереотип припустимих варіантів його поведінки. Одним з механізмів такої типізації є соціальний вік, пов'язаний з очікуваннями й вимогами суспільства стосовно соціальної

ролі й статусу індивіда в даному віковому періоді. Дуже часто він прив'язується до календарного віку, тому що законодавчі й суспільні ініціативи орієнтовані на середньо очікуваний варіант. Слід зазначити, що в сучасних суспільствах людям похилого віку можна нав'язати статус із більшою легкістю, чим іншим віковим групам. Деякі соціальні статуси не підкріплюються функціями, наприклад, почесне звання, що надає самоцінність статусу, зазвичай без значимих наслідків. Дж. Серл розглядає почесні статуси як обмежений, регресивний випадок “повноцінних”, який можна розуміти як результат обмеження статусів, що були раніше. Причинами виникнення почесних статусів можна назвати як “моральний” (об'єктивація заробленого протягом трудового й громадського життя символічного капіталу, поваги за попередні заслуги), так й “традиційний” (існуюче в багатьох культурах ставлення до старості як до унікальної події) фактори.

Чим більш віддалений об'єкт просторово або хронологічно, тим більш узагальненими і типізованими виявляються уявлення про нього, і саме приналежність до різних поколінь є центральною причиною виникнення стереотипів старості в сучасному суспільстві. Проблема негативного сприйняття старості іншими поколіннями полягає не стільки в негативних проявах фізичної старості, скільки в протиставленні “ми – вони” за ознаками відмінності в образі думок, цінностях, ідеалах. Бурхливий розвиток цивілізації збільшив між поколіннями розриви такого роду, роблячи їх усе менш переборними. Якщо в минулі епохи наступність забезпечувало сприйняття й ставлення до “сьогоднішньої” старості як моделі власного літнього віку, то зараз типи взаємодії між поколіннями носять інший, набагато більш конфліктний характер.

Найвиразнішим показником культурних традицій є лінгвістичний компонент, ключова для соціального конструювання властивість мови – за допомогою слів позначати щось в символічній формі. Американські вчені Б. Уорф та Е. Сепір розробили концепцію взаємозалежності культури народу і його мови (“теорія Сепіра-Уорфа”), яка доводить взаємозв'язок мови і психічної, розумової та практичної діяльності людей. Причому мислення, світогляд і поведінка людей напряму залежать від прийнятих форм слововживання, від природи і характеру мови, якою вони висловлюють свої думки і почуття. Тобто про світосприйняття, наявність певних стереотипів у національній свідомості найвиразніше свідчить мова.

Корінь “стар” від давньоіндійського *Sthizas* “міцний”, “сильний” [7, 747]. Проводячи лінгвістичний аналіз слова “старий” [8, 89] В. В. Колесов, пише, що “Старим уважався старший по роду, той, хто у

необхідний момент ставав першим і був гідним слави своїх пращурів”. Тут імовірно відбулося злиття космологічного (що йде від Бога Роду) і соціального уявлення про старість. Н. Рибакова спираючись на дані етнографічної науки зазначає, що у праслов'янських народів, найчастіше в ритуальних священних церемоніях, котрі характеризували створення Всесвіту, роль Рода виконував лісовий ведмідь, який називався “старий”, або “дід”. “У древній культурі й сам космос був представлений в образі старого. Поняттям “старий”, або “дід”, міг позначатися якийсь пращур, подібний давньоіндійському Пуруше [9, 76].

Слово дід, дідух мало ритуальне значення і у вшануванні бога Волоса. Давні слов'яни вірили, що божество поля живе в останньому снопі, тому його пишно складали, а залишок недожатого зав'язували на бороду бога Волоса.

У мовах багатьох традиційних суспільств – від давньоєгипетської до прислівників племен Індонезії – слова “старший” й “головний” явно родинні; терміном “батько” могли звернутися до начальника або вчителя. У древній Месопотамії саме аккадське слово “старість” поступово обростає шлейфом паралельних змістів – від поважних, що свідчать про високий ранг як у прямому (“староста, градоначальник, старшина”, “довірена особа, представник, уповноважений”, “свідок”), так й у переносному значенні (“оригінал”, “перший, первородний, початковий, кращий, першосортний”), до негативних, що описують непривабливі сторони старості – “старіти, розвалюватися”, і навіть “перетворитися у жebraка” [10, 34, 36, 82, 108, 172, 179, 195]. Можна припустити, що тут має місце поляризація ставлення до старості, піднесення можливостей літньої людини, або витіснення її на периферію соціального життя, що зв'язано, як видно, з екстраординарністю старості – у суспільній свідомості вона неодмінно наділяється якимись особливими (позитивними або негативними) якостями.

У сучасній українській мові людей похилого віку називають “літніми”, що вміщує розуміння зрілості. Поняття “старець” у відношенні до людини похилого віку застосовується у розумінні “мудрець”. В православ'ї старець – це учитель та наставник від Бога, досвідчений монах, великий молитвеник. Стародавні вірування закріпилися у християнстві й зберігаються і тепер. Старший у родині є виконавцем усіх релігійних святкових обрядів, благословляє молодих (“висловлення блага” – побажання добра з вірою, що воно збудеться). Від ролі батька як релігійного домового голови, перейшла назва і на християнського Священника – “Батюшка”.

В українській мові немає характерних зневажливих форм для опису

людей похилого віку, таких наприклад як в російській – “старушонка”, “старикашка”, що у певному смислі визначає ставлення до старості.

Сучасні світові уявлення про старість мають більш позитивні визначення. Англійською “ageing” означає одночасно: старіння та дорослішання; німецьке “alter” (старість) близьке до “eltern” (батьки) “weise” (мудрий) і “weiss” (сивий); на івриті поняття “бе гіль ааміда” (літній вік) похідне від слова стійкий. Американці називають літніх людей “поважними громадянами”, ізраїльтяни – людьми “золотого віку”. Старість багатопланова в різних культурно історичних аспектах, залежно від того як її визначає суспільство.

Специфіка соціального проекту старості в сучасному суспільстві обумовлена пуерілістичною свідомістю (лат. *puer* – юнак; нерозвинена, не індивідуалізована свідомість, в якій емоції переважають над розумом), утилітаристськими підходами до тілесності. Пуерілістична свідомість фокусує зміну вікових пріоритетів у суспільній свідомості на користь юності; у рамках сучасних підходів, усякі зміни й прогресивні починання, “нове” як категорія взагалі, розглядаються як позитивні, на противагу “старому”.

Однієї із ключових рис сучасної культури стала візуальна сугестивність, обумовлена зростанням динамізму повсякденного життя, коли інформація повинна бути засвоєна максимально швидко й “наочно”, а також зменшуваною кількістю індивідуально особистісного спілкування/сприйняття, переходом до дистанційовано-фрагментарного – від випадкових спостережень на вулиці до телевізійного відеоряду. Важливу роль у конструюванні стереотипів старості грає реклама. Найчастіше літні люди рекламують ліки або засоби домашнього господарства, у результаті чого формується їх образ, як людей з обмеженою сферою діяльності і які мають постійні проблеми зі здоров’ям.

З орієнтацією суспільства на систему молодіжних цінностей, створюється кризова ситуацію, коли люди похилого віку змушені лише пасивно ілюструвати приписувані їм риси. Загальна оцінна характеристика літньої людини – “безперспективний”. Особливо часто негативні геронтологічні стереотипи впливають на відношення керівників до літніх підлеглих. Останні сприймаються як уперті, консервативні, нездатні сприймати чужу позицію; тут вік перетворюється в знаряддя гноблення. Стереотип “ущербності” літньої людини, що нав’язується суспільством, нерідко стає непереборною перешкодою в їх самореалізації. Не випадкові спроби “втечі” від старості за допомогою маскування її візуальних наслідків (косметика, пластична хірургія).

Формування нової трудової етики з акцентом на раціональності, обумовило ситуацію, коли соціальні інтереси особистості звузилися до кола власних проблем, що приводить до втрати моральної складової у співчутті до старості. Характерний поверхневий тип рефлексії суспільства на проблеми пізнього віку: у найкращому випадку помічаються лише економічні проблеми старості, у той час як комплекс проблем самоідентичності, організації дозвілля, взаємин між поколіннями залишається поза сферою уваги як суспільства, так і держави.

Висновки

Старість є не лише біологічно пояснювальним процесом, а значною мірою являє собою феномен активного соціального конструювання.

Установлені в суспільстві способи дії, особливі моделі поведження відносно літніх людей можна представити як деякий готовий трафарет, що лежить в основі осмислення локальних геронтологічних ситуацій, як інтерпретаційний ключ для відбору й сортування геронтологічних подій. Як найбільш істотні механізми конструювання ставлення до старості виступають: академічний дискурс; морально-нормативні регулятори; форма й зміст взаємодій між поколіннями; пуерілістична свідомість; культурні дискурси, що відбивають традиції суспільного менталітету; мовно-комунікативні регулятори.

Як один з основних напрямків розвитку сучасного геронтологічного знання виділяється поколінний підхід, що передбачає аналіз співіснування у соціальній ситуації покоління молоді, покоління зрілих людей і покоління старих. У рамках цього напрямку створюються різні моделі соціогеронтологічного знання, предметом якого є процес старіння в його соціоісторичній динаміці, а також соціальний стан і психологічний досвід літніх як специфічної соціовікової групи в контексті міжпоколінних взаємодій. В умовах радикальної реконструкції колишніх моделей соціально-вікової ієрархії пояснювальна адекватність процесу взаємного пристосування людей похилого віку й представників інших вікових когорт досягається за допомогою поглядів теорії символічного інтеракціонізму й конфліктної моделі розвитку суспільства, що дозволяє більш рельєфно представити комплекс можливостей й обмежень, що обумовлює міжпоколінні взаємодії.

Ставлення до старості чутливо до соціокультурного контексту, його необхідно розглядати як щось змінюване й рухливе. Конструювання ставлення до старості пов'язане з різноманітними стратифікуючими суспільство вимірами, такими, як соціальний стан, етнічність, освіта. Варіативність ставлення до старості у різних народів й у різні історичні

періоди обумовлена різною роллю правових основ, різним ступенем розвитку інституту демократії, специфікою культурних традицій, історичними прецедентами. У стабільних, організованих суспільствах більше цінується мудра старість, тоді як у нестабільних суспільствах, переваги має молодість.

У сучасній Україні проявляється побудова авторитарної моделі відносин до людей похилого віку. Вона проявляється у тому, що представники третього віку все частіше виявляються в положенні соціальних аутсайдерів, сприймаються не як суб'єкти, а як об'єкти соціальної роботи.

Сфера міжпоколінних відносин – основне поле виникнення й функціонування стереотипів старості. Сучасні стереотипні геронтологічні уявлення включають наступні елементи. Позитивні риси людей похилого віку (мудрість, терпимість) для представників різних вікових когорт у цілому більш значимі, чим негативні. Існуючі негативні геронтологічні стереотипи носять прихований, завуальований характер, поширюються й діють у першу чергу поза родиною, і проявляються не в агресивній формі, а скоріше у віднесенні літньої людини до категорії “відпрацьованого ресурсу”. Молодь вважає літніх людей виключеними із форм соціальної участі. Самі літні свої проблеми сприймають більш оптимістично, ніж представники інших вікових груп. Проблеми стану здоров'я в літньому віці хвилюють представників інших вікових груп навіть більше, ніж самих літніх, що демонструє дію стереотипних асоціацій старості й хвороби.

Найбільш дезорієнтованою і кризовою є група передпенсійного віку, котра відрізняється вкрай високим рівнем скептицизму й тривожності. Соціально-психологічний стан представників цієї групи характеризується песимізмом, втратою сенсу життя; схильністю в рішенні своїх проблем розраховувати на державу більше, ніж представники інших вікових груп. Саме для передпенсійної групи найбільш характерні стереотипні уявлення про старість як періоді безпорадності, залежності від навколишніх, візуальної непривабливості. Наявність негативного образу літньої людини в даній групі фіксується як асоціативний ряд: старі люди – кінець життя – забуті – безпомічні – божевільні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гидденс Э. Социология / Пер. с англ. – М.: Эдиториал УРСС, 1999.
 2. Левченко И. Е. Феномен социальной смерти // Социс. – 2001. – № 6.
 3. Лоусон Т., Гэррод Дж. Социология. Словарь-справочник. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000.
-

4. *Краснова О. В., Лидерс А. Г.* Социальная психология старения. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002.
5. *Ермолаева М. В.* Практическая психология старости. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002.
6. *Фролькис В. В.* Синдром старения // Наука и жизнь. – 1991. – № 8.
7. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка. – Т. III. – М., 1971.
8. *Колесов В. В.* Мир человека в слове Древней Руси. – Л, 1986.
9. *Рыбакова Н. А.* Феномен старости. – Москва-Псков. 2000.
10. *Липин Л. А.* Аккадский (вавилонско-ассирийский) язык. Вып. II. Словарь. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1957.

Тополь О. В. Философское осмысление конструирования социокультурных стереотипов старости.

Виявлені найбільш суттєві механізми конструювання відношення до старості як соціальному об'єкту, розглянуті стереотипи старості в контексті взаємодії поколінь.

Ключові слова: старість, соціальний проєкт, стереотип.

Topol O. V. Philosophical comprehension of constructing of social-cultural stereotypes of the old age.

The most essential mechanisms of attitude forming to old age as a social project have been revealed. Old age stereotypes in the context of generation interaction have been analyzed.

Keywords: old age, social project, stereotype.

Пустовойт В. И.

СОЦИАЛЬНЫЕ УТОПИИ И АНТИУТОПИИ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ

Дослідження соціальних утопій, автори яких прагнули прописати універсальний рецепт щастя для всіх людей одразу й на будь-який час, не втратили актуальності й сьогодні за умов глобальних змін у суспільстві. Адже відтепер людство змушене розв'язувати споконвічну проблему створення гідних умов життя для всіх своїх членів за принципово нових умов, що характеризуються науково-технічним прогресом, впровадженням високих технологій у виробництво, інформатизацією суспільства, бурхливим розвитком економіки та соціальної сфери, стрімким погіршенням екологічної ситуації.